

Գ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ինչպէս մարմնաւոր՝ նոյնպէս ալ հոգեւոր ծնողաց համար յիշատի ամենամեծ ուրախութիւն է լըսելը թէ իրենց որդեակքը ճշմարտութեամբ գնան, այսինքն սովորած ճշմարտութիւններն անխարդախ եւ անկորուստ պահեն՝ իրեն ճրագ լուսաւոր ի խաւարջտին ճանապարհի կենցաղոյս, եւ ընթացքին անոր ցուցուցած շաւիղէն դուրս չհանեն :

Շատ մը աշակերտաց վրայ այս ուրախութիւն ունենալու չափ բարեբաղդ գտնուած վարժապետաց համար քաղցր են միշտ իրենց զգացմունքը յայտնելու առիթները , թպէտ եւ այն առիթները անխառն չըլլան երբեմն արտաքին տրտմական պարագաներէ :

Այն սերն ու համարումը որ ընդհանրապէս մեր ամեն աշակերտներուն կողմանէ տեսած ենք (անշուշտ նաեւ մեր անձնական անկատարութիւններուն մոռցուելովը), մասնաւոր կերպով մը հոջակուցաւ՝ հարկեցուցիչ առիթով՝ Մուրատեան վարժարանին մէջ պատահած չարադէպ ու ցաւալի փոփոխութեանց ժամանակը : Թերեւս ստիպուինք յանդադար հակառակութենէ եւ ի հայրձանաց ոտխաց քիչ ատենէն անոնց նման ուրիշ շատերուն զգացմունքներն ալ հոջակելու յանձնողանալի յիշատակ ազգային պատմութեան . բայց այժմէն կը փութանք ըսելու հարեւանցի կերպով ու մէկ խօսքով՝ թէ մեր վերջին աշակերտաց մէջէն ոմանց արժանապէս կրնայ տրուիլ *Նահատակ Էրախտաղխտունեան* ըսուելու պարծանքը :

Ասոնց կարգն է ահա Պարոն Կարապետ Գարագաշեան՝ Կոստանդնուպոլսեցի՝ ազնուարարոյ , զգայուն , ուսումնասէր ու հանճարեղ պատանին , որ այն վարժարանին յեղափոխութիւններէն ետքը երկարատեւ տկարութեան մը հանդիպելով՝ կրցաւ այն պատճառաւ վերջապէս ելլել անկէ , որ իրեն համար՝ ալ բանտ ու տեղի աքսորանաց դարձեր էր , եւ իր հայրենիքը յուղարկուիլ :

Այս եռանդուն պատանին երբոր 1852 ին սեպտեմբերի սկիզբները աշակերտեցաւ մեզի , թեպէտ յունարէն գիտէր, բայց գաղղիարէն եւ հայերէն քիչ մը կարդալ միայն կրնար՝ առանց հայերէն խօսիլ անգամ գիտնալու . երկու տարի ու կեսուան ժամանակի մէջ այնչափ առաջ գնաց որ

թէ գրաբառ եւ թէ աշխարհաբառ շարադրած ոտանաւորներն անգամ արժանի վկայեալ են մեծամեծ գովեստից եւ քաջալերութեան , բողոքողիարենին՝ անգղիարենին եւ ուրիշ հարկաւոր ուսմանց մէջ ըրած զգալի յառաջադիմութիւնը :

Իր զգայուն սրտին հաւատարիմ բարգման եւ բանաստեղծական դեռափրիք տաղանդին փոքրիկ ճաշակ մը սեպուի այն՝ եղերական տաղն որ իր հանգուցեալ ծաղկանասակ ազնիւ աշակերտակցին՝ Աստուածատրեան Յովսէփ պատանւոյն վրայ շարադրեր ու յուղարկեր է մեզի հանդերձ մտերմական բղբով մը, յորում շատ մը սրտառուջ խօսքերէ զատ կըսէ . « Իրաւ է, սիրելի «հայր, որ այս ոտանաւորը մեծ բան մը չէ ... «բայց իրեն աղետալի մանր, իմ իրեն հետ վերջին «անգամ մ'ալ շտեմնուիլս, եւ այն պատանւոյն «անբաւ ազգասիրութիւնը այնքան ազդեցութիւն «ըրին իմ վրաս որ երէ տաղին մէջ մտադրու- «բեան արժանի քանի մը կտորներ ըլլան, աւելի «այն ազդեցութեան տաք քան թէ իմ հանճարիս : »

Իսկ մենք լաւ կը համարինք բարեսէր ընթերցողաց դատաստանին բողբով վճիռը՝ յուսալով որ մեր կարծեաց համաձայն կըլլայ բոլորովին :

Ի ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ՄԱՀ

ԲԱԶԱՏԱՆ ՀՄԻԿ ՊԱՅԱԶԱՏԻ

ՅՈՎՍԵՓԱՅ ԱՂԱԶՎԵՐՏԵԱՆ

ՏԱՂ ԵՂԵՐԱԿԱՆ

C'est à nous c'est à nous de prendre ta mémoire
Et de l'ensevelir dans des vers tristes et doux.

VICTOR HUGO.

Ո՛հ միշտ ուրեմն անողորմ մահ
Փռն աշխարհիս պիտի մնայ տեր ...
Ո՛հ անխնայ իբր Էս ըլլայ
Պիտի հրեմէ անմեղ անմեք ...
Ո՛հ , միշտ այսպէս մամեց Էս աղջիկ
Անգուր մահուն պիտի գոհուիք ...

Մեկտեղ , Յովսէփ , Էրեք տարի
Առ ոտըս նոյն վարդապետաց
Ծաղիկ ծաղիկ նըման մեղուի
Կըրբոյցիկնք ի մարգուռումնց .

Հիմալ ինչո՞ւ ան տարադեպ
Բաժնեկցանք, ազնիւ Յովսէփ :

Մեկտեղ, Յովսէփ, քաղցրիկ սիրով
Ձեռք ճըմուռ դեկավարաց
Իբր ի մակոյկ գեփիւռներով
Նաւէինք մէք ի ծով կենաց .
Այլ ճն, այժմիկ ինձմէ հեռու
Այլ երկնից տակ ուր նաւես դու :

Աչքերս ի ծով են միշտ տըխուր
Քու ետեւէ միտքս շրջի .
Քու վըրայ դեռ չառի ես լուր ...
Օրերն ինձի բըւին տարի .
Ջրեզ տեսնալու յոյսըս մարի .
Ո՛հ իմն քնկեր, զիս մոռցնար մի ...

Ջրաբք հովերն երբ կը փըչեն,
Ամեն նաւեր երբ կը հասնին,
Ջրեզ կը խնդրեն ես անոնցմէն,
Կարծեմ քեզ քրեզ ինձի բերին .
Այեաց ծովուն ես հովերուն
Ջրեզ հարցընեմ, եղբայր սիրուն :

Լուռ կը կենան քնարիս քելեր,
Կըսեն՝ Յովսէփ դեռ չըղարձաւ .
Հետ ըզնետե եմ պատրաստեր
Դարձի վըրայ երգեր անբաւ ...
Այլ մինչեւ ցերբ զիս դու այսպէս
Խոր տըրտմութեան մէջ կը ճըգես ...

Երանգ քե ստոյգ ... Էկաւ կըսեն,
Վասպորոսին նաւ տայ ողջոյն,
Առաջատներ կիջեցընեն,
Դարձնաւ դարձնաւ Յովսէփ սիրուն ...
Սիրտս է ի բունդ, արցունք բափեմ,
Ո՛հ իրան է քեզ զիս խաբեմ ...

Անցան օրեր, ես անձկագին
Ի տես նորա փութամ յառով .
Համբու վըրան այլ պըղընձին
Տըխուր ճայներն ինձ բերե հով .
« Ո՛հ ինչ փութաս, շատեր կըսեն,
Մեռան, աւանդ, բըռան, յերկրեն : »¹

Մեյմալ յանկարծ տըխրեցաւ ծով
Եւ լըռեցին տըրտում հովեր,
Խաղաղեցան՝ բայց մութ գունով
Վասպորոսին խեռ ալիքներ,
Երբ ինքըն զիս վերջին բարեւ
Տայր ամենուն ըզգեցեալ սեւ :²

Վախ չըկըրցայ, ազնիւ քնկեր,
Յետին հեղ մ'ալ տեսնել ըզրեզ,
Եւ ոչ ուշիմ քոյին խօսքեր
Քեզմէ լըսել ու սփոփել քեզ ...
Ո՛հ, իմ երգերըս մըտերիմ
Ոչ դու լըսես, այլ քո շիրիմ ...

Ո՛հ ինչ եղան այն քո խորհուրդը
Ի զարգացումն ազգիդ տըխուր ...
Ո՛ւր մընացին անդարձ խոստմունք
Ջոր Մուսայիս իմ դու ետուր ...
Ա՛հ, տարածամ քնկար եղբայր,
Եւ քեւ քնկաւ ուսմանց պատուար :

Ծաղկի մը պէս քարշամեցար
Քաղցրիկ կենացըզ զարնայնի .
Նըշոյլ լուսոյ ծագեալ շիջար
Յայս աշխարհիս մութ խաւարի .
Քեզի համար հիւստեա՞ծ պըսակը
Այժմիկ շիրմիդ են զարդ միակ ...

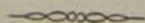
Բայց մահահոտ քարին ալ տակ
Չըմնաց մինակ սիրուն Լուցիկ :³
Լեռան վըրայ հեզն այն տատրակ
Ա՛հ, զըստա զիս վարուժանիկ .
Այժմ իրարու գիրկ պըլլըւած
Նընչեք հանգիստ բուն զանմեղաց :

Ձեր կենաց մէջ ես ի մահուան
Ամուր սիրունք անբաժ մնացիք .
Ըզձեզ մեկտեղ պիտի ողբան,
Մեկտեղ գովեն պիտի մարդիկ .
Երկուքներնուդ անուն յիրար
Պիտի հիւստին յատեղաց պար :

Վաստակաբէկ երբ ուղեւոր
Շիրիմներնուդ քովերն հանգչի,
« Հոս կան ի բուն Լուցիկն աղւոր
« Եւ հեզն Յովսէփ » գոչէ պիտի,
Եւ ծառերէն տըխուր տոխակ
Ըզձեզ ողբայ պիտի համակ :

Յայն շիրիմներ, մանկունք Հայոց,
Դուր սըփոէցեր փունջ փունջ ծաղիկ,
Եւ օրիորդըզ փափկասունք
Հեզ մուսայիս ճայնկից եղիր :
Չայս Աղանեակդ իմ ողբերգու
Մասեաց Ոգւոյն տար սիրարկու :

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԱԳԱՇ :

¹ Քանզի այն օրն որ երգողն ի տես հանգուցելոյն կըրբար,
համբան ըսին իրեն յանկարծ քե մոռաւ :

² Մինչդեռ ենթադրեմ իջեցուցին զհանգուցեալն :

³ Քոյր հանգուցելոյն, որ երեք ամիս առաջ վախճաններ էր :